

11.04.06 METAFORA

Webová stránka našeho kurzu: <www.novemberfund.org/cogling.htm>: rozvrh, úkoly, handouty, odkazy

Dnes na hodině:

- Ještě něco o spontánní gestikulaci: Sweetsarová.
- Sweetsarová: metafora a sémantický vývoj.
- Andrewssová: vývoj "vizuálních kategorií" v ruštině.

Příští týden:
Metafora a emoce (I)

Úkol:

- (1) Z. Kövecses, "Language and Emotion Concepts", kapitola 1 v *Metaphor and Emotion*, 1-19. [prezentace]
- (2) G. Lakoff, "Anger: Case Study I" v *Women, Fire, and Dangerous Things*, 380-415.
- (3) A. Mikołajczuk, "Perspektivy...", v *Čítance textu z kognitivní lingvistiky I*, 105-116. [prezentace]

Sweetsar 1998: Několik příkladů

- zdroj: přednášky
- Myšlenky jsou objekty ("potrubní" metafora)
  - "counting objects": *za první, za druhé, za třetí...*
  - "refusal to accept an idea"
- Myšlení je pohyb prostorem; Argumentace je společná cesta
  - "*a tak dál I*: pokračování argumentace"
  - "*a tak dál II*: kruhový tvar ruky"
- Konceptuální struktura je prostorová struktura; Konceptuální vztah je fyzická souvislost; Podobnost je fyzická blízkost
  - "division of gestural space into distinct areas" ("konservativní/liberální" strany)
  - "bring together", "differ"

Sweetsarová: sémantický vývoj *verba percipiendi*

- Sweetsarová systematicky zkoumá sémantický vývoj těchto sloves v rámci KL
  - "If polysemy is material for cognitive linguistic analysis, the so is etymology" (polysemie jako předpoklad sémantické extenze)
  - *From Etymology to Pragmatics* (1990): sémantická struktura a sémantický vývoj *verba percipiendi* (synchronie/diachronie), modální slovesa (synchronie), spojky *and, or, but* (synchronie), *kondicionál* (synchronie); KL jako přístup k synchronické i diachronické lingvistice (stejně principy)
  - "historical and synchronic data point to the same cognitively-based analysis"
- 3 "záhady" nejen v angličtině: (1) fyzická podobnost ("like") > pravděpodobnost ("likely"); (2) sluch "hear" > poslušnost "obey"; (3) uchopení ("grasping") > pochopení ("intellectual understanding"), sr. angl. *comprehend* < lat. *comprehendere* "chytit, uchopit"
- metafora "Mind-as-Body"
  - všudypřítomná metafora v jazyce (ZNÁT JE VIDĚNÍ: "logic of knowledge from logic of vision")
  - obvykle jednosměrová metafora (ale: "recognize" < *gno-*)
  - "concepts from an accessible physical/social world are used to represent the worlds of reasoning, emotion, discourse"
- "tradiční" přístup k etymologii: abstraktní příznak, který spojuje všechny diachronické extenze
  - slovní zásoba indoevropštiny je až moc abstraktní! *ken = "stlácit", *kwelp = "oblouk"
  - příznaky a metafora (lat. "candidus" = "bílý, jasný" > angl. "candid"; znát = vidět: příznaky?)
- "hear": typické sémantické extenze sloves, která původně označují "sluch":
  - "content of heard speech": indoevrop. **k'leu-s* > řečt. *klutós* ("slavný"), lat. *cluere* ("být slavný")
  - poslušnost: č. *poslouchat!*, rušt. *slušat' / slušat'sja*
  - zájímavý případ: fran. *entendre*: lat. *intendere* "roztáhnout, orientovat se na něco" > "chápat" a "slyšet"
- "vision" / zrak:
  - sémantické zdroje:
    - (1) fyzický mechanismus vidění: angl. *to eye* something; angl. *to ogle* ("okukovat koho") < germ. *oog* ("oko")
    - (2) metaforické zdroje:
      - (a) dotyk: angl. *to behold* ("spatřit"); angl. *to perceive* < lat. *-cipio* ("chytit"); angl. *to scrutinize* ("pečlivě prozkoumat") < lat. *scrutari* ("probrat/přebrat")
      - (b) kontrola: angl. *to watch* ("dívat se na"), *surveillance* ("dohled, dozor") < **weg-* ("silný, živý")
      - (c) indoevropština: **spek-* (*to inspect* "prohlédnout"); **weid-* (*vidět*, angl. *witness*)

- cílové zdroje:

(1) znalost, myšlení: *weid- < řeč. *eidon* "vidět / *oida* "vědět < angl. *idea* / ir. *fios* ("znalost")

(2) "mental vision: our ability to focus our mental and visual attentions, to monitor mentally and visually":

- nejednoznačné významy: *spectator* ("divák"), *view* ("pohled"), *survey* ("přehled"); *to look down on* ("dívat se na koho spatra"), *to look up to* ("vzhlížet ke komu"), *to look after* ("postarat se o koho"), *to look forward to* ("těšit se na"), *to look back on* ("pohlížet nazpátek")...

- jen "mental vision": *to foresee* ("předvídat"), *hindsight* ("dívat se na něco s odstupem času"), *respect*, *suspect* ("podezřelý"), *interview*...

• "vision and intellection are viewed in parallel ways, partly because of the focusing ability of our visual sense: the ability to pick out one stimulus from many is a salient characteristic of vision and of thought, but certainly not characteristic of any of the other physical senses except hearing"

• závěr:

- sémantický vývoj má svou (metaforickou) logiku

- příznaky? ne! kognice a metaforizace? ano! "our cognitive structuring of the world can create a connection"

• vysvětlení 3 záhad!

• sr. "Kapitoly o smyslech", Bybee 1985 a 1994 (gramatikalizace)

Andrewsová: "vidění" v historickém vývoji ruštiny

• Andrewsová není kognitivistka v úzkém slova smyslu, ale má stejný cíl: sémantické extenze nejsou svévolné

• vztah mezi pojmy "znát" a "vidět" je univerzální, ale každý jazyk ten vztah realizuje svým způsobem

• v ruštině (*vid-/ved-*; *znaj-*):

- *vedat'* ("vědět") je archaické sloveso, ale s prefixy je produktivní: *razvedat'* ("provádět špionáž"), *svedenije* ("informace"), *zavedujuščij* ("vedoucí"); domény: znalost, informace; kontrola; náboženství (*izpoved'* "zpověď"; sr. *pozor*, *nakazanije*)

- *znat'* (< *gno-*) souvisí s viděním v moderní ruštině: *poznat' kogo*, *oboznat'sja* (*Izvinite, ja oboznanas'*) = "reverse transference, unetymological relation between knowing and seeing"

• Traugottová: 3 tendence sémantické extenze ("three paths of semantic change")

(1) "meanings based in external situation" > "meanings based in internal (evaluative, cognitive) situation": st. angl. *felan* "dotknout se" > *feel* "cítit se"; *vežlivij*: st. rušt. "znalý čeho" > mod. rušt. "zdvořilý"

(2) "meanings based in external/internal situation" > "meanings based in textual or metalinguistic situation": angl. *observe* ("pozorovat" i "potvrdit"); *propovedat'* ("kázat")

(3) "meanings tend to be based in speaker's subjective belief or attitude to proposition": angl. *very* < st. franz. *verai* "pravd-"; *ved'*, *pozor(išče)* ("hanba")

• role metaforizace v těch extenzích?

• sr. Traugott 1982, Andrews 1996 ("pozor[išče]" v ruštině)

Literatura:

• E. Andrews, 1995, "Seeing Is Believing: Visual Categories in Russian", in *Meaning As Explanation: Advances in Linguistic Sign Theory*, 361-367.

• E. Andrews, 1996, "The Shift of SHAME in Slavic", *International Journal and Slavic Linguistics and Poetics* 39: 299-213.

• J. Bybee, 1985, *Morphology: A Study of the Relation between Meaning and Form*.

• J. Bybee, R. Perkins, and W. Pagliuca, 1994, *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*.

• E. Sweetser, 1990, "English Perception Verbs in an Indo-European Context", kapitola 2 v *From Etymology to Pragmatics*, 23-48.

• E. Sweetser, 1998, "Regular Metaphoricity in Gesture: Bodily-Based Models of Speech Interaction", *Actes du 16e Congres International des Linguistes*.

• E. Traugott, 1982, "From propositional to textual and expressive meanings: some semantic-pragmatic aspects of grammaticalization", in *Perspectives on historical linguistics*, 245-71.

• I. Vaňková, I. Nebeská, L. Saicová Římalová a J. Šlédrová, 2005, "Kapitoly o smyslech", v *Co na srdci*, 107-94.